

AZƏRBAYCAN İPƏKÇİLİYİ TƏHLÜKƏDƏ

İpəkçilik sahəsində deqradasiya müşahidə edilir. Həm istehsal, həm də ixrac kəskin azalıb. Səbəb kimi urbanizasiya, mütəxəssis çatışmazlığı və dövlət dəstəyinin zəif olması göstərilir.

AYGÜN ƏZİZ
aygunaziz@kaspi.az

Vaxtilə şöhrətli dillər əzbəri olan Azərbaycan ipəyi bu gün çətin durumdadır. Açıqlanan statistik rəqəmlər də bu qənaətə gəlməyə əsas verir. Təsadiüfi deyil ki, başa çatmaqda olan ildə "Azəripek" də ixrac gəlirlərini üç dəfə azaldıb. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin təqdim etdiyi "İxrac icmalı"nın noyabr ayında qeyd edilib ki, bu ilin yanvar-oktyabr aylarında "Azərbaycan Sənaye Korporasiyası" ASC-yə (ASK) məxsus "Azəripek" MMC 588 min ABŞ dolları dəyərində məhsul ixrac edib.

Sənədə əsasən, bu, ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 1,1 milyon ABŞ dolları və ya 2,9 dəfə azdır. Maraqlıdır, ixracın kəskin azalmasının səbəbi nədir? İpəkçiliyin inkişafının qarşısında hansı problemlər dayanır?

TOXUM VƏ QURD PROBLEMİ

"Azəripek" MMC direktorunun müşaviri Teymur Musayev "Kaspi"yə açıqlamasında bildirdi ki, hazırda qarşılarda dayanan əsas məsələ toxum və qurd problemidir: "Hər il noyabrın əvvəlində gələn il üçün nə qədər toxum gələcəyi və neçə qutu qurd paylanılacağı məlum olurdu. Amma bu il heç bir məlumat yoxdur. Azərbaycanda qədim ənənələri olan baramaçılığın və ipəkçiliyin inkişafına dövlət dəstəyinin gücləndirilməsi, ixrac potensialının artırılması, kənd yerlərində məşğulluğun təmin edilməsi və nəzərdə tutulan digər işlərin vahid proqram əsasında həyata keçirilməsi məqsədilə 2017-ci il noyabrın 27-də "Azərbaycan Respublikasında baramaçılığın və ipəkçiliyin inkişafına dair 2018-2025-ci illər üçün Dövlət Proqramı" təsdiqlənib. Dövlət Proqramında Azərbaycanda 2025-ci ilədək yaş barama istehsalı həcmnin altı min tona çatdırılması nəzərdə tutulub. Lakin hazırda bu sahədə vəziyyət yaxşı deyil, hətta acınacaqlıdır".

220 NƏFƏR İŞÇİ MƏCBURİ MƏZUNİYYƏTƏ GÖNDƏRİLİB

Mütəxəssis deyir ki, 2015-ci ildə respublikada 236 kq barama istehsal olunduğu halda, Prezidentin göstərişindən sonra 2016-cı ildə 71,7 ton barama istehsal olundu. 2019-cu ildə 641 ton yaş barama istehsal olunub. 2024-cü ildə isə bu rəqəm 174 tondur. Rəqəmlər bu sahədə olan hazırkı

durumu aydın şəkildə göstərir.

Mütəxəssisin sözlərinə görə, ötən il yaş baramanı tək "Azəripek" yox, özbək şirkətləri də aldılar və özləri də emal etdilər: "Bərdənin ətrafındakı barama istehsal edən rayonlardan yaş baramanı özbəklər aldı. Ən gözəl barama istehsal edən rayonlar - Ağcabədi, Goranboy, Ağdaş, Yevlax, Tərtər, Bərdə, Ağdam yaş baramanı özbəklərə satdı. Onlar da bunu xaricə ixrac edirlər. Halbuki qonşu ölkələrin heç birində baramanın xammal kimi xarici ölkəyə satışına dövlət səviyyəsində icazə verilmir. O barama ötən il bizə veriləndi, işləyərək. Hazırda müəssisədə 220 nəfər işçini məcburiyyət qarşısında məzuniyyətə göndərmişik. Çünki iş yoxdur".

Qurdu saxlamaq ayrıca sənətdir

İsmayılıdan olan ipəkçilik üzrə mütəxəssis Qoşqar Fətəliyev də bu sahədə vəziyyətin acınacaqlı olduğunu bildirdi. Onun səbəbləri isə fərqlidir. Mütəxəssis bu sahədə peşəkarların olmamasından şikayətlənir: "Biz həm toxuya bilirik, həm də kəlağayı istehsal edirik. Bunun üçün ipi Şəkidən alırıq. Əslində, İsmayılıda kənd camaatı baramanı böyüdür, hazırlayır və kilo ilə Şəkiyə satır. Şəki onu bizdən alır və ip şəklində bizə verir. Hər baramada bir tel olur. 10 tel birləşir və kəlağayda istifadə olunan 310 markalı ən məşhur sapı əmələ gətirir. Biz Şəkidən 310 markanı alırıq, burada emal edirik, ipək parçanı toxuyur, istehsal edirik. Lakin hazırda ən böyük problemlərdən biri tut ağaclarının yetərinə olmamasıdır. Ona bərkək tut ağacı deyilir. Hansı ki, bar vermir, qurd onun yarpaqlarını yeyir və inkişaf edir. Son dövrlərdə qurdu növündə də problem var. Sovet hökuməti dövründə qurdlar 40 günlük idi, indi isə 28 günlükdür. Bu qurdların saxlanması üçün mütəxəssis yoxdur. Mütəxəssis hazırlamaq üçün mütləq şəkildə təlimlər keçirilməli, maarifləndirmə aparılmalıdır. Qurdu saxlamaq ayrıca bir sənətdir. Bunu edə bilən kənd əhalisi isə yox dərəcəsindədir".

Ən böyük səbəb kəndlinin şəhərə köçməsidir

Həmsöhbətimiz vurğulayır ki, problemin kökündə urbanizasiya da dayanır:

"Mütəxəssis çatışmazlığının ən böyük səbəbi kəndlinin şəhərə köçməsidir.

Qurd vaxtı kənddə işçi tapmaq olmur.

Bu, 3-5 adamın işi deyil. O vaxt nənələrimiz bu işlə məşğul idi.

Məsələn, nənəmin beş oğlu

olub, hər uşaq bir yarpaq

gətirəndə iş düzəlirdi.

Burada tək maddi tərəf

yox, mənəvi tərəf, zəhmət

də rol oynayır. 40 gün o

qurd böyüyənə qədər

ailənin bütün fərdləri

əziyyətini çəkiblər.

Amma bu gün bunu

hansı uşağa deyə

bilərsən? İşlətməyə

adam yoxdur. Maaşlı

işçiyə müraciət etdikdə

də, gəlir xərclərini ödəmir.

Buna görə də ipəkçilik təhlükədədir.

Bu sahəyə maraq artırılmalı,

dövlət nəzarəti gücləndirilməli

və maarifləndirmə

tədbirləri

aparılmalıdır".

CİDDİ MƏBLƏGDƏ VALYUTA GƏTİRƏ BİLƏR

İqtisadçı-ekspert Pərviz Heydərov da deyir ki, Azərbaycanda ipəkçiliyin inkişafı istənilən səviyyədə deyil və problemlər mövcuddur: "Qeyri-neft sektoru üzrə ixrac potensialımızda ipəyin çox mühüm yeri var. Biz ipəyi ixrac etmək imkanındayıq. Amma real olaraq üç ölkəyə - İrana, Hindistana, Türkiyəyə göndərə bilirik. Bu sahədə Azərbaycanın qədimdən böyük təcrübəsi var. Son illər ərzində də bu sahəyə müvafiq vəsait qoyuluşu onu dirçəltmişdi. Lakin görünən budur ki, bərpa prosesi lazımı səviyyədə getmədi".

İqtisadçı bildirir ki, ixracın bir il ərzində bu səviyyədə azalması bilavasitə daxili səbəblərdən qaynaqlanır: "İpək dünya bazarında tələb olunan məhsul növlərindən biridir. Bu sahədəki kəskin azalma xarici bazarlarla izah edilə bilməz. Səbəb kənar amillər deyil, sırf daxili səbəblərdir. Fərdi təsərrüfatlarda bu işə maraq artırılrsa, emal prosesi ilə xammalın əldə olunması arasında zəncirvari əlaqə təmin olunsay, ixrac stimullaşdırılacaq, ipək ölkəyə ciddi məbləğdə valyuta gətirə bilər".

Pərviz Heydərov